

Dramaturgia sovietică, azi

Una din tradițiile cele mai trainice și totodată cele mai rodnice ale dramaturgiei sovietice este cea a deschiderii spre contemporaneitate. Sub semnul interesului pentru tema contemporană s-au născut atâtea creații ale lui Vișnevski și Pogodin, Arbuzov și Rozov, Simonov și Korneiciuk, Salinski și Volodin, Stein și Stok, creații cu adevărat reprezentative pentru istoria dramaturgiei și a teatrului sovietic, în diferitele momente sau etape ale dezvoltării sale ca să nu amintim decât *Anii pelerinărilor*, *Oameni ruși*, *Frontul*, *Aristocrații*, *Fetișcana de la fabrică* etc. Contemporaneitatea este și astăzi tema predilectă a dramaturgilor sovietici și oaspețele cel mai frecvent și preferat pe scena teatrelor, oricât ar fi acestea de deosebite ca preocupări, colectiv artistic, manieră de punere în scenă etc. Viața de astăzi, cotidianul, existența de fiecare zi a omului sovietic, contemporanul nostru, a inspirat, deopotrivă, piese atât de diferite, ca tonalitate, atmosferă, structură, viziune dramatică, precum *Maria* de Afanasi Salinski, *Povești din vechiul Arbat* de Alexei Arbuzov, *Pînă nu se răstoarnă căruța* de Oti Ioseliani, *Fiecare își are insula sa* de Raimond Kaugver, *Singur, fără îngeri* de Leonid Juhovițki, *Ținutul Zamoskvorecie* de Isidor Stok, *Doina* de Ion Druță, *Apostolul bătut în cap* de Andrei Makaionok, ca să nu menționăm decât pe cele mai recente și care se joacă cu succes pe scenele celor mai diferite teatre din Uniunea Sovietică. Cuprinderea largă, generalizatoare a lumii contemporane se realizează în modalități diversificate, prin perspective diferite, și dacă *Maria* este o dramă cu oarecare tentă eroică, *Apostolul bătut în cap* este, dimpotrivă, o tragicomedie cu accentuat caracter satiric, iar *Poveștile din vechiul Arbat*, ca toate creațiile lui Arbuzov, se înscrie în sfera melodramei colorate de lirismul specific acestui scriitor.

Cuprinzînd pături sociale variate, alegîndu-și eroii cînd din rîndul țărănilor, cum o

face cu atîta succes Ion Druță în ultima lui piesă, *Doina*, care aduce o nouă viziune a lumii rurale și o nouă înțelegere a psihologiei omului din popor, cînd din mediul muncitorilor, ca în atît de interesanta dramă a lui Boris Cereniov *Cronică muncitorească*, cînd din lumea intelectualilor ca în *Poveștile din vechiul Arbat*, *Singur, fără îngeri*, zugrăvind traiectorii și destine umane, dramaturgii sovietici sînt astăzi, poate mai mult decît altădată, preocupați de problema definirii caracterului personalității omului sovietic din zilele noastre. De aceea căutările lor se îndreaptă, în primul rînd, spre realizarea cît mai pregnantă, cît mai viguroasă a unor personaje, care să exprime cît mai autentic psihologia, felul de a gîndi, de a simți, preocupările și interesele oamenilor sovietici de astăzi în ceea ce au ele caracteristic, specific, pentru epoca noastră, pentru această a doua jumătate a secolului al XX-lea, deosebindu-i de părinții lor, conturîndu-le profilul contemporan. În felul acesta, tema tradițională, clasică, a dramaturgiei și în genere a literaturii sovietice, a „eroului timpului nostru” capătă dimensiuni și perspective noi, o specificitate în tratare și rezolvare nouă, contemporană.

Maria, eroina din piesa cu același titlu a lui Afanasi Salinski, ar părea să reediteze, la prima vedere, personaje cunoscute încă demult, iar conflictul ei cu Dobroțin ar putea fi de asemenea considerat ca lipsit de un caracter inedit. Nu ne aflăm oare în fața unei reluări a conflictului dintre un conducător administrativ cu concepții învechite, și un activist de partid care vrea să promoveze noul? Piesa lui Salinski nu numai că nu reia această schemă, dar o și infirmă în numele complexelor raporturi și determinări ale realității. Astăzi — ne spune dramaturgul — confruntările pozitiv-negativ nu se manifestă ca altădată, în forme tranșante, absolute, în opoziția alb-negru. Maria Odintova, secretara comitetului de partid a orașului Izlu-

S. K. Tihonov (V. I. Lenin) și L. N. Butenin (Pavel) în „Zăpezi“ de A. Cepurin, Teatrul Volkov, Iaroslavl

cinsk din Siberia este, incontestabil, o personalitate, virtuțile ei o fac să fie admirată și iubită de cei din jur. Inteligentă și frumoasă, energetică și instruită, ea a fost înzestrată de autor cu o calitate din cele mai prețioase: bunăvoința față de oameni, dorința și capacitatea de a-i înțelege și de a se apropia de ei, într-un cuvânt omenia. Toată munca, activitatea ei este îndreptată spre binele oamenilor, spre apărarea intereselor lor. Dar și Dobrotin, inginerul care construiește în apropiere de Izlucinsk o hidrocentrală, crede că se poate prevala de aceeași virtute. Și el este convins că muncește pentru binele semenilor săi, construiește, creează, făurește. Și, într-un anumit sens, are dreptate: hidrocentrala va aduce prosperitate, va însemna un pas înainte pe calea progresului. Pentru realizarea acestui scop e nevoie însă de sacrificii, sînt necesare operații ce lovesc în interesele oamenilor, între altele este amenințată însăși soarta orașelului Izlucinsk. Pentru Dobrotin contează scopul în sine, ridicarea hidrocentralei, perspectiva generală, de mîine, de viitor; sacrificiile de astăzi ale unor anume oameni, ale unor indivizi concreți, nu-l interesează. Perspectiva amplă îl face să neglijeze aspectele particulare. Probleme ca fericirea sau nefericirea oamenilor, ca frumosul în viață, nu-l interesează: „N-a venit încă vremea gingășiei”,

declară el ritos. Trăind, după cum singur o mărturisește, „cu senzația unui asalt continuu”, el recunoaște că i se întîmplă „să nu observe pe cite unii, să jignească pe alții, din greșeală să se atingă de frumusețile naturii”. Dar toate acestea nu au prea mare importanță pentru Dobrotin. „Nu pot ține seama de toate amănuntele. Trebuie să realizez principalul. Trăim într-o epocă de tensiune, de mari frământări...” Din cauza acestei „tensiuni”, Dobrotin este gata să sacrifice „amănuntele”, adică omenia, și pe om.

Înfruntarea dintre Maria Odintova și Dobrotin aduce în discuție noțiuni fundamentale ale existenței omului contemporan: adevăr, umanism, fericire. Se înfruntă viziunea poetică asupra vieții, viziune plină de căldură sufletească, cu înțelegerea abstractă, rigidă a unor noțiuni precum iubirea de oameni, lupta pentru fericirea lor. Maria Odintova pornește de la oameni, munca ei urmărește cu adevărat binele lor, și rezultatele acestei munci se întorc în folosul oamenilor. Dobrotin socotește oamenii concreți, reali, care-l înconjoară, unitați prea neînsemnați în comparație cu progresul tehnic și necesitățile lui, cu realizările științei și ale tehnicii.

O semnificație deosebită aflăm și în drama lui Leonid Jukovički *Singuri, fără îngeri*.

Scenă din spectacolul „În captivitatea epocii” de A. Stein, Teatrul de Satiră din Moscova

Oamenii veacului nostru își croiesc drumul singuri, fără ajutorul îngerilor ocrotitori. Singuri își aleg idealurile. Își făuresc planurile de viitor, caută să le facă să devină o realitate. Serghei este un om care trăiește intens, concentrându-și toate eforturile într-un singur domeniu, munca lui de medic. Este o abnegație totală și o dăruire cu adevărat unică. Într-un fel, personajul pare mai complicat decât Dobrotin, pentru că profesiunea lui este prin însăși esența ei umanistă, în cel mai înalt grad. Și dacă cineva i se devotază total, e greu să-l acuzi că nu iubește oamenii. Și totuși umanismul lui Serghei este unilateral, ciudat în limitele sale. Într-o anumită măsură, și el trăiește după principiul lui Dobrotin: „N-a venit încă timpul gingășiei”. El exclude de la aplicarea acestui principiu pe toți cei bolnavi de boala incurabilă a cărei cercetare îl pasionează și a cărei vindecare o dorește ca pe cel mai înalt ideal al vieții sale. În schimb îl aplică tuturor celorlalți, oamenilor alături de care trăiește, pe care îi socotește prieteni, femeii iubite, copilului său. Contrapunerea alb-negru, pozitiv-negativ în forme absolutizante este și mai greu de admis în cazul lui Serghei. Admirând devotamentul lui de medic, ne înduioșează dragostea cu care se ocupă de bolnavi și, în același timp, ne întristează, ne îndurerează uscăciunea lui sufletească, rigiditatea afectivă în relațiile cu femeia iubită.

ba chiar cruzimea în raport cu copilul său. Autorul este departe de a-și elogia eroul, așa cum o făcuse cândva Vera Panova în romanul său *Krușilina*, cu un personaj asemănător. Listopad, Valeria este destul de crudă, poate chiar neobiectivă, când spune că Serghei nu este decât „un medic de rind”. Pașiunea profundă, am putea spune nemărginită pentru meseria sa, îl distinge pe Serghei de ceilalți, îl scoate din anonim. Mai curînd are dreptate Kostea, care subliniind că e greu să trăiești „fără dorințe”, înțelegînd prin aceste idealuri, năzuințe, recunoaște că Serghei are „dorințe” cât altora le-ar ajunge pentru o sută de ani... „Știi — adaugă el — am uneori impresia că, dintre toate cunoștințele mele, Serghei e omul cel mai fericit...”

Autorul nici nu-și apără, nici nu-și condamnă eroul. Prezentarea „constatativă” îndeamnă la meditații asupra unor caractere, asupra unor destine contemporane... Cele două piese au ales cazuri dificile, eroi care, poate, deocamdată sînt purtători ai unor germeni care se vor dezvolta în viitor, sau, dimpotrivă, vor dispărea pentru totdeauna. Și Dobrotin și Serghei sînt totuși personaje simptomatice pentru unele procese ce au loc în societatea contemporană. După cum nu mai puțin simptomatică este înfruntarea lui Dobrotin de către Maria Odintova și poziția

S. Mizeri (*Maria*) și
V. Samoïlov (*Dobrotin*)
în „*Maria*“ de A. Salinski

de pe care se face această înfruntare. Ne avertizează oare autorul asupra unor posibile evoluții negative, sau constată schimbări de optică asupra vieții, a rostului oamenilor, centurări de noi psihologii?

Cetățeanul, luptătorul, revoluționarul, a fost de la început acel tip de erou spre care s-au îndreptat privirile scriitorilor sovietici, ale dramaturgilor sovietici în dorința lor de a înfățișa pe omul nou, personalitatea umană, modelată de condițiile societății socialiste, exprimând cel mai puternic, pregnant, năzuințele acesteia. Patosul civic este intrinsec prezent în toate operele dramatice, fie că este declarat, fățiș, ca în *Lăubov Iarovaia* sau *Tragedia optimistă*, fie că este implicit, subînțeles, ca în *Argilă și porțelan*, *Al patrulea* etc. În continuarea tradiției „tragediilor optimiste“, lupta revoluționară, figurile de revoluționari inspiră numeroase opere dramatice, dacă n-ar fi să amintim printre cele mai recente decât piesele lui Iuri Cepurin — *Zăpezi*, și *A treia veghe* de G. Kapralov și S. Tumanov. În aceasta din urmă, personajul central este revoluționarul Nikolai Bauman, a cărui biografie a mai constituit obiectul unor opere literare. Piesă-cronică, nu lipsită de caracter documentar, *A treia veghe* ni-l înfățișează pe Nikolai Bauman în ajutorul și la începutul revoluției din 1905, în plin avânt al activității sale revoluționare. Autorii ne-au dat de fapt o frescă

a vieții rusești din acea vreme, circumscrie la un anume mediu, acela al tineretului cu vederi revoluționare. Alături de Nikolai Bauman îi vedem tovarășii de idei și de luptă — Kudreașov, Nadia, Saș. Îmbinând ficțiunea cu adevărul istoric, autorii au dat o imagine deosebit de interesantă a două personaje cu biografii oarecum neobișnuite, precum Sava Morozov și Maria Feodorovna Andreeva, care, precum se știe, au sprijinit lupta revoluționară, deși erau legați prin originea lor de clasa dominantă.

Pe aceeași linie a respectării adevărului istoric și a construirii în temelii lui a unui univers de personaje făurite de imaginația autorului, a mers și Iuri Cepurin în piesa *Zăpezi*. Pomind de la un episod din biografia lui Lenin, evocat și în filmul „*Lenin în Polonia*“, dramaturgul a urmărit destinul unui tânăr țaran, Pavel Jihariov, pentru care întâlnirea cu Vladimir Illici a însemnat o cotitură radicală în existența lui, în felul lui de a gândi, de a judeca lumea, lucrurile. Pavel crește și se formează ca om înaintat, ca luptător revoluționar sub semnul înăfuriții pe care a exercitat-o asupra lui personalitatea lui Lenin. Dramaturgul a reușit să creeze un personaj viguros, de luptător revoluționar, un personaj caracteristic pentru generația care și-a început activitatea revoluționară la îndemnul cuvântului lui Lenin,

sub îndrumarea politică a acestuia și după exemplul faptelor și a activității lui Lenin. Deși subiectul ca atare nu are un caracter inedit, realizarea interesantă și viguroasă a personajului Pavel Jihariov, impune piesa atenției cititorilor și spectatorilor.

Intenția de a zugrăvi pe omul sovietic înaintat, însuflețit de idealuri revoluționare, de a înfățișa o personalitate militantă în spiritul epocii noastre, se află și la temelia ultimei piese a lui Alexandr Stein, *În captivitatea veacului*. Biografia lui Alexandr Stein conține un capitol deosebit de interesant pentru cunoașterea lui ca om și scriitor: capitolul prieteniei sale cu Vsevolod Vișnevski. În amintirile publicate acum câțiva ani, Alexandr Stein închinase pagini emoționante autorului *Tragediei optimiste*. Vsevolod Vișnevski este și eroul central al piesei *În captivitatea veacului*. Piesa este construită în chip original, ca un montaj de fragmente din creațiile dramatice ale lui Vișnevski, sudarea într-un tot unic, asigurându-se prin prezența pe scenă a autorului lor într-un dublu rol: Vișnevski dinainte de revoluție, copil și adolescent, și Vișnevski scriitorul bolșevic, militant pentru revoluție, apărătorul ideilor socialismului.

Piesa folosește în montaj și fragmente din opera scriitoarei Larissa Reisner, care apare și ea pe scenă, personalitate eroică și prezență lirică totodată, îmbinare de energie și eleganță, de hotărâre și grație. Montajul este axat pe o idee principală și urmărește un scop căruia îi slujesc fragmentele alese, ca și dialogurile imaginare, și anume acela de a contura portretul unui scriitor-cetățean, al unui scriitor-luptător, întrupând idealurile înaintate ale veacului, o adevărată conștiință a epocii sale, un slujitor al istoriei, „un captiv al timpului” său. Cele două personaje — Vsevolod Vișnevski și Larissa Reisner — concură la realizarea acestui portret, care capătă un caracter sintetic, generalizator, am putea spune o valoare simbolică.

Problemele de ordin etic sînt dezbătute astăzi cu mult interes în teatrul sovietic. În acest sens, dramaturgia face front comun cu proza.

Profilul moral al omului contemporan, și îndeosebi al tinerii generații, este tema pe care o discută piesa atît de interesantă a scriitorului estonian Raimond Kaugver, *Fiecare își are insula sa*. Fiecare om trebuie să aibă un țel, un scop în viață. Eroii lui Kaugver — tinerii Niglas, Ianus, Homo — nu și-au precizat încă ținta, ei își mai caută încă drumul în viață. Autorul ni-i prezintă fără urmă de idilizare. Toți trei sînt proaspeți absolvenți de școală medie, care nu au reușit

să intre la facultate și lucrează acum într-o mină în așteptarea unui nou examen de admitere la care să-și încerce iarăși norocul. Niglas este cel mai serios și muncește cu mult mai multă râvnă decît ceilalți doi, care par a fi destul de puțin preocupați de soarta minei. Piesa lui R. Kaugver ne îndeamnă să facem unele asociații cu romanul lui V. Axionov *Biletul spre stele*. Biografiile eroilor seamănă între ele, seamănă și psihologia lor, „modernă”, independentă, atitudinea lor puțin sceptică, nonconformistă, chiar și limbajul lui Ianus sau Homo pare înrudit cu cel al lui Dimka Denisov. Evoluția eroilor pe parcursul piesei are de asemenea trăsături asemănătoare. Ca și la Axionov, școala muncii se dovedește a fi eficientă. Am putea spune chiar că piesa lui R. Kaugver prezintă mai convingător procesul de transformare psihologică și de călire morală a tinerilor și relevă mai pregnant drumul spre cucerirea unui ideal în viață. În momentul cînd mina experimentală unde lucrează tinerii este amenințată cu închiderea, cei trei eroi opun rutinei, lașității, apatiei unui director conservator — care nu înțelege semnificația cercetărilor întreprinse — entuziasmul, hotărîrea, energia, fiind gata să-și sacrifice chiar viața pentru ca adevărul să biruie. Această confruntare este hotărîtoare, ea deschide tinerilor drumul spre „propria lor insulă”, contribuie la maturizarea lor sufletească.

Interesantă este tonalitatea finalului piesei, care se răsfrînge, de fapt, asupra întregului ei, oferindu-i o perspectivă luminoasă. Procedînd după principiul antitezei, autorul opune începutului calm, de o tonalitate mai curînd minoră, finalul plin de însuflețire, glorificînd entuziasmul, lupta, într-un spirit autentic gorkian. Îndeosebi inginerul Riips, prin curajul, entuziasmul său, prin integritatea sa, prin aspirațiile sale îndrăznețe, ar putea intra în categoria acelor „viteji” a căror „nebulie” Gorki o proslăvea în *„Cin-tecul șoimului”*.

O incursiune nouă, originală în universul moral, spiritual al contemporanului nostru ne oferă tragicomedia *Apostolul bătut în cap*, a lui Andrei Makaionok, una din piesele de mare succes ce se joacă la Moscova. În dorința de a da tragicomediei sale o semnificație mai amplă, autorul a recurs la procedeul generalizării și al abstractizării voite. Personajele sînt: un tată, o mamă, o fiică și un fiu. Acțiunea se petrece în zilele noastre, într-o familie de funcționari, fără a se preciza nici locul, nici timpul, indicîndu-se doar că e vorba de o țară străină. O familie oarecare, și, în același timp, o familie obișnuită, „medie”. Oameni oarecare, și, în același timp, oameni de rînd, din cei mai obiș-

„A treia veghe“ de G. Kapralov și S. Tumanov
 Sus : E. Kapelian (Morozov) și V. Strejelciik
 (N. Bauman)
 Dreapta : I. Lavrentieva (Andreeva)

nuiți, cum se întâlnesc adesea. Și viața pe care o duc este oarecare, obișnuită. O viață ca a multor alora, în care moralitatea se proclamă, dar nu se respectă, în care înalte principii etice se declară, dar nu se aplică, în care familia există mai mult formal, fără relații de afecțiune, de încredere, de stimă. O lume de aparențe onorabile, ascunzând minciună și imoralitate. Se emite, pentru a fi auzite de copii, adevăruri, teorii nobile, pe care părinții le încalcă prin comportarea lor. Nimic foarte grav aparent, dar în adânc totul e putred. Și acest „adânc“ este scos la suprafață, devine cunoscut prin intermediul celui mai mic personaj al piesei, al fiului. Băiatul acesta este un fel de reeditare a „naivului“ de altădată, un nou „candid“, care vede totul, surprinde răul, înțelege cauzele și consecințele lui. Dar acest „apostol“ care cere respectarea adevărului, care propovăduiește adevărul, și prin aceasta supără pe toți, trăiește într-o lume mercan-

tilă, mincinoasă, fățarnică, o lume în care primează forța, banul și în care cel tare asuprește pe cel slab, în care demnitatea umană este încălcată la tot pasul. În cele din urmă adevărul este învins, redus la tăcere ; apostolul cade de la etaj și acum, „bătut în cap“, nu mai pune întrebări, nu mai critică, nu mai supără pe nimeni. Acum are toate șansele să devină, cum spune tatăl lui, „un om mare“, un om puternic și stăpîn peste ceilalți.

Variate și multilaterale sînt căutările și tendințele ce caracterizează dezvoltarea de astăzi a dramaturgiei sovietice ; ele converg toate, în ultimă instanță spre cuprinderea largă și bogată a vieții, în aspectele ei cele mai actuale, mai caracteristice pentru societatea socialistă.

TATIANA NICOLESCU